

درس ۱۳

اقتصاد و معیشت

نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای در تأمین نیازهای مادی ساکنان این مرز و بوم داشته و مالیات‌های بخش کشاورزی یکی از منابع مهم درآمد سلسله‌های حکومتی بوده است.

اقوام و طایفه‌های صحراگرد و دام‌دار آریایی هنگام ورود به ایران، اطلاع‌چندانی از فنون کشاورزی و صنعت نداشتند. آنان در نتیجه تماس و هم‌زیستی با بومیان ایران و همسایگان بین‌النهرینی خود کم‌کم با شیوه زندگی روستایی و شهری آشنا شدند و به یکجانشینی و کشاورزی روی آوردند. آموزه‌های زرتشت با تشویق مردم به کشت و کار، تأثیر بسزایی بر انتقال تدریجی آریاییان از زندگی کوچ‌نشینی به زندگی یکجانشینی داشت.

در درس هشتم مطالبی را در باره اوضاع اقتصادی ایران پیش از مهاجرت آریاییان خواندید، در این درس شما در باره منابع و فعالیت‌های اقتصادی ایرانیان باستان برای تأمین احتیاجات مادی خویش از هنگام ورود آریاییان تا سقوط ساسانیان، مطالعه و کاوش خواهید کرد.

کشاورزی و دام‌داری

بیش از این در درس ۸ بی‌بردید که بومیان کشور ما از جمله نخستین مردمانی بودند که از حدود ۱۰ هزار سال پیش شروع به کشاورزی و اهلی کردن حیوانات کردند. پس از آن کشاورزی همواره

تصاویری از ابزارهای کشاورزی (موزه ملی ایران باستان)

تصویر یکی از مهرهای دوره هخامنشی منقش به تصویر گاو آهن از کتاب: از زبان داریوش، نوشته ماری کخ، ص ۳۱۸.

سطحی وسیع‌تر کوچ‌نشینان به دام‌داری اشتغال داشتند. بیشتر زمین‌های کشاورزی و حتی گله‌های دام متعلق به شاه، خاندان شاهی، مقام‌های حکومتی، اشراف، روحانیان بزرگ و متولیان معبد‌ها و یا آتشکده‌ها بود. آنان غالباً در شهرها زندگی می‌کردند و از طریق نمایندگان خود املاکشان را اداره می‌کردند و یا به اجاره می‌دادند. البته شمار محدود از کشاورزان قطعه زمین کوچکی داشتند، اما بیشترینشان فاقد زمین بودند. آنان بر روی زمین‌های متعلق به بزرگان کار می‌کردند و سهمی از محصول را دریافت می‌کردند.

رونق و پیشرفت کشاورزی: در عصر باستان، کشاورزی اساس زندگی اقتصادی ایرانیان به شمار می‌رفت. در آن زمان بیشتر مردم کشاورز بودند و روستاییان عمده جمعیت ایران را تشکیل می‌دادند. مهم‌ترین محصولات کشاورزی عبارت بودند از جو، گندم، برنج، میوه و سبزی که به صورت دیم و آبی کشت می‌شدند. کشاورزان ایرانی با استفاده از آب رودخانه‌ها، چشمه‌ها و قنات‌ها، زمین‌ها و باغ‌ها را آبیاری می‌کردند. روستاییان در کنار فعالیت‌های کشاورزی معمولاً تعدادی دام، شامل گوسفند، بز، گاو، اسب و شتر را پرورش می‌دادند. در

تصویری از دهانه و نمای بیرونی یکی از قنات‌های کهن خراسان جنوبی

عنوان واستریشانشان سالار بود که رئیس روستاییان و کشاورزان به شمار می‌رفت. او علاوه بر مسئولیت گردآوری مالیات‌های بخش کشاورزی، می‌بایستی برای توسعه و ترویج آبادانی و کشت و کار نیز بکوشد. در دوره ساسانیان سدها و آببندهای متعددی بر رودخانه‌ها به خصوص رودهای دجله، فرات و کارون بسته و آبراهه‌ها (نهرهای) متعددی به هدف آبیاری زمین‌های کشاورزی ایجاد شد. در آن دوره، کشاورزی به خصوص در زمین‌های حاصلخیز بین‌النهرین (آسورستان/ سواد)، خوزستان و سیستان توسعه زیادی پیدا کرد. مالیات و اجاره‌بهای کشتزارهای آسورستان منبع درآمد هنگفتی برای ساسانیان به حساب می‌آمد و طغیان رودخانه‌های دجله و فرات در اواخر این حکومت و خراب شدن آببندها و سدها، ضربه سنگینی بر اقتصاد آنان وارد آورد. در عصر باستان بر اثر گسترش راه‌ها و توسعه تجارت کشت گونه‌های جدیدی از گیاهان و درختان در سرتاسر قلمرو پهناور سلسله‌های ایران معمول گردید. همچنین در آن عصر گونه‌هایی از گیاهان و درختان از ایران به اروپا و چین رفت. به

شاهان هخامنشی نسبت به امور کشاورزی توجه زیادی داشتند و به منظور پیشرفت و توسعه آن اقدام‌های مفیدی انجام دادند. آنان به منظور تشویق کشاورزی، افرادی را که اقدام آبادانی زمین‌های بایر می‌نمودند تا پنج نسل از پرداخت مالیات معاف می‌کردند. از دیگر اقدام‌های مهم هخامنشیان برای توسعه کشاورزی، کندن قنات، احداث بند و سد بر روی رودها و حفر نهرهای انتقال آب در سرتاسر قلمرو خود بود. کندن قنات، از جمله ابتکارات برجسته ایرانیان باستان برای تأمین آب در نواحی خشک و کم باران بود. از آن زمان تا حدود ۵۰ سال پیش، آب مصرفی بسیاری از روستاها و حتی شهرها در نواحی مرکزی، شرقی و جنوبی کشور ما از طریق قنات‌ها تأمین می‌شد. احداث و نگهداری قنات‌ها، سدها و آبراهه‌ها نیازمند دانش و مهارت بسیار پیچیده و مخارج خیلی سنگین بود که معمولاً حاکمان و مالکان بزرگ از عهده آن برمی‌آمدند. فنون کندن قنات از ایران به سایر نقاط و کشورهای جهان انتقال یافت.

حکومت ساسانیان کوشش زیادی برای پیشرفت کشاورزی کرد. یکی از مقام‌های عالی مرتبه درباری ساسانی با

جدول زیر نگاه کنید.

از ایران به اروپا	دوره سلوکیان	پنبه، لیموترش، خربزه، کنجد، گردو، زیتون، خرما، انجیر، اردک، گاو
از ایران به چین	دوره اشکانیان	خیار، پیاز، زعفران و یاسمن
از چین به ایران	دوره اشکانیان و ساسانیان	زردآلو، هلو، کرم ابریشم
از هند به ایران	دوره اشکانیان	نیشکر

تصویری از سازه‌های آبی شوشتر در دوره ساسانی

نمایش فیلمی از سازه‌های آبی شوشتر

راه و حمل و نقل

راه‌ها و وسایل حمل و نقل نه فقط از جهات سیاسی و نظامی، بلکه از جنبه اقتصادی و مخصوصاً تجاری نیز دارای ارزش و اهمیت فوق‌العاده بودند. در دوره هخامنشیان شبکه وسیعی از جاده‌ها ساخته شد که مراکز اصلی امپراتوری را به یکدیگر و همچنین به کشورهای همسایه وصل می‌کرد. مهم‌ترین آنها جاده شاهی بود که به فرمان داریوش بزرگ احداث گردید. این جاده به طول بیش از ۲۴۰۰ کیلومتر، شوش، یکی از پایتخت‌های هخامنشی را به شهر سارد در آسیای صغیر متصل می‌کرد. به گفته هروودت در طول جاده شاهی به فاصله هر ۲۵ یا ۳۰ کیلومتر ایستگاه‌هایی با امکانات فراوان برای مسافران و کاروان‌ها ایجاد شده بود. شبکه جاده‌های دوران هخامنشی را به دقت در نقشه زیر مرور کنید.

نقشه شبکه جاده‌های زمینی و دریایی امپراتوری هخامنشی

اسب، کفشکی برای حفاظت از سُم چارپایان درست کرده بودند. چند قرن بعد نعل اختراع شد. اسب، الاغ و شتر، چارپایانی بودند که در حمل نقل مورد استفاده قرار می‌گرفتند. ایرانیان باستان همچنین از ارابه و گاری‌های دو چرخ و چهار چرخ که توسط اسب کشیده می‌شدند، بهره فراوان می‌بردند.

در دوره هخامنشی فنون و مهارت‌های جاده‌سازی پیشرفت کرد. در جاهایی که زمین سست یا باتلاقی بود، جاده را سنگفرش می‌کردند. آثاری از جاده سنگفرش شده تحت جمشید به شوش در نزدیکی شهر بهبهان هنوز به چشم می‌خورد. جاده‌سازان در آن زمان راه‌ها را به گونه‌ای می‌ساختند که ارابه‌ها به آسانی بتوانند در آنها حرکت کنند. همچنین با استفاده از مس، پوست و موی

نقاشی ارابه و گاری‌های دوره هخامنشی

به مصر دستور داد با حفر آبراهه‌ای (کانال)، دریای سرخ به رود نیل متصل گردد تا امکان تردد کشتی‌ها میان دریاهای مدیترانه و سرخ فراهم آید.

در دوران فرمانروایی هخامنشیان، دریانوردی و حمل و نقل دریایی به طور چشمگیری ترقی کرد. بنادر توسعه پیدا کردند و بندرهای جدیدی بنا گردید. همچنین در آن زمان کشتی‌هایی که ظرفیت حمل چند صد تن کالا را داشتند، ساخته شدند.

کشف راه‌های دریایی: داریوش بزرگ، پادشاهی هخامنشی در جریان لشکرکشی به هندوستان، وقتی که به رود سند رسید، یکی از اهالی آسیای صغیر به نام اسکیلانوس را مأمور کشف مسیرهای آبی کرد. وی مسیر رود سند را تا اقیانوس هند ادامه داد و سپس با عبور از دریای سرخ به مصر رسید. در نتیجه این سفر، برای نخستین بار مسیر دریایی میان هند و مصر شناسایی شد. یکی دیگر از اقدامات مهم و مدبرانه داریوش در زمینه توسعه راه‌های دریایی، اتصال دریای سرخ به دریای مدیترانه بود. او هنگام سفر

تصویری از کشتی‌های دوران هخامنشی

در دوران فرمانروایی اشکانیان و ساسانیان نیز راه‌ها و وسایل ارتباطی از اهمیت فوق‌العاده برخوردار بودند و توجه زیادی به نگاهداری و امنیت جاده‌ها صورت می‌گرفت. در این دوران، همانند زمان هخامنشیان، چاپارخانه‌ها همچنان دایر بودند؛ کاروانسراهای جدیدی در مسیر راه‌ها ساخته شد و چاه‌ها و قنات‌هایی برای تأمین آب آنها حفر گردید.

کاوش: همان‌گونه که در کتاب مطالعات اجتماعی پایه هفتم خواندید، در دوره اشکانی با به هم پیوستن شاهراه‌های قدیمی، جاده معروف ابریشم به وجود آمد که چین، ایران و روم را به یکدیگر متصل می‌کرد. در باره مسیرهای جاده ابریشم تحقیق کنید و یافته‌های خود را به همراه نقشه این جاده به کلاس ارائه نمایید.

تصویر پل شاپوری خرم آباد

بقایای کاروانسراها و پل‌های برج مانده از دوره ساسانی نشان می‌دهد که در آن زمان توجه خاصی به بازسازی و توسعه جاده‌ها می‌شده است. در دوران ساسانیان دریانوردی و کشتی‌رانی نیز پیشرفت‌هایی کرد. به دستور شاهان ساسانی بنادر و اسکله‌های متعددی به خصوص در خلیج فارس و دریای عمان ساخته شد و کشتی‌ها و دریانوردان ایرانی حضور چشمگیری در دریاها و اقیانوس‌ها داشتند. سیراف از جمله بندرهای مهم خلیج فارس بود که به گفته مورخان، اهالی آنجا در دریانوردی و صیادی مهارت زیادی داشتند.

راه‌ها در عصر باستان علاوه بر آنکه امکان جا به جایی کالاها و مسافران را فراهم می‌آوردند، نقش مهمی در انتقال اندیشه‌ها و فرهنگ‌ها نیز داشتند. از طریق مسیرهای ارتباطی زمینی و دریایی بود که فرهنگ، هنر و معماری اقوام و جوامع عهد باستان در محدوده وسیعی از جهان آن روزگار بر یکدیگر تأثیر گذاشتند. بسیاری از آیین و دین‌های باستانی به وسیله جاده‌ها از شرق به غرب عالم و یا بالعکس رفتند.

پول، اوزان و مقیاس‌ها

پول: تا زمان داریوش بزرگ در بیشتر نواحی امپراتوری هخامنشی سکه (پول) رواج چندانی نداشت و مبادله کالا به

صورت پایاپای انجام می‌گرفت. حقوق و دستمزدها نیز به جنس پرداخت می‌شد. سکه‌های طلا و نقره بیشتر در مناطقی مثل بابل، لیدی و فنیقی نشین‌های سواحل شرقی دریای مدیترانه رایج بود. داریوش سکه‌هایی با وزن و عیار مشخص ضرب کرد که در سراسر قلمرو هخامنشیان و حتی فراتر از آن اعتبار داشت. سکه طلایی داریوش موسوم به دریک شهرت فراوان یافت. ضرب سکه طلا در انحصار شاهان بود و ساتراپ‌ها (استانداران ایالت‌ها) با اجازه پادشاه می‌توانستند سکه نقره ضرب کنند. نظام پولی که داریوش هخامنشی ایجاد کرد، اساسی برای ارزش‌گذاری کالاها و خدمات در نواحی مختلف امپراتوری هخامنشی شد و عامل مهمی در بسط و گسترش تجارت داخلی و خارجی بود.

نمونه‌ای از سکه‌ها رایج دوره‌های هخامنشی، سلوکی، اشکانی و ساسانی
بر روی نمودار خط زمان با ذکر مشخصات اصلی آنها

دستور داریوش بزرگ، واحدهای وزن و اندازه‌گیری مشخصی برای شهریاری هخامنشی تعیین شد. تعدادی از وزنه‌های آن دوره بر جای مانده است. پیمانه یا کیل در زندگی اقتصادی دوران هخامنشی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بود، چون در آن روزگار بیش‌تر مواد خوراکی را به جای وزن کردن، اندازه می‌گرفتند.

در دوره ساسانیان کاربرد پول به ویژه در شهرها گسترش یافت و سکه‌های نقره‌ای و مسی در مبادلات تجاری در منطقه وسیعی به جریان افتاد. تعداد فراوانی از سکه‌های ساسانی در ایران و یا سرزمین‌های همجوار یافته شده است.

اوزان و مقیاس‌ها: هخامنشیان واحدهای وزن و اندازه‌گیری ایلامیان را اقتباس کردند و واحدهای تازه‌ای به آن افزودند. به

تصویر نمونه از وزنه‌های رایج در دوره هخامنشی
از کتاب امپراتوری فراموش شده جهان پارسیان

نمایش تصاویری از مصنوعات فلزی، سفالی، نساجی و بافندگی دوران باستان، مندرج در نرم‌افزار بر فراز آسمان

تولید کالاهای مختلف بودند، کمک شایانی به رونق اقتصادی و توسعه صنعت کرد. آثار و اشیای برجای مانده از آن دوره، بیانگر پیشرفت صنایع فلزکاری، سفال‌گری و بافندگی است. صنعتگران ماهر و هنرمند آن عصر قادر بودند انواع مختلفی از کالاهای صنعتی مانند اثاث خانه، ظرف‌ها، پوشاک، قالی و ابزارهای کشاورزی را جهت مصرف داخل و حتی صادرات تولید کنند.

نمونه‌ای از تصاویر اشیاء فلزی و سفالی، زیورآلات ایران باستان از کتاب امپراتوری فراموش شده جهان باستان پارسیان (فصل ۷ و ۶) و آرشیو موزه ملی ایران و موزه‌های خارجی به همراه تصویر فرش پازیریک

صنعت: امپراتوری هخامنشی با یکپارچه ساختن سرزمین‌های ثروتمند و متمدنی که مردمان آنها دارای تجربیات فراوانی در

نمونه‌ای از تصاویر اشیاء فلزی و سفالی، زیورآلات ایران باستان از کتاب امپراتوری فراموش شده جهان باستان پارسیان (فصل ۷ و ۶) و آرشیو موزه ملی ایران و موزه‌های خارجی به همراه تصویر فرش پازیریک

صنعتی و کارگاهی در دوران سلوکیان و مخصوصاً اشکانیان دارد. در دوران فرمانروایی ساسانیان همگام با توسعه شهرنشینی، صنعت نیز رشد کرد و کیفیت کالاهای تولیدی بهتر شد. نمونه‌های متعددی از اشیاء و ظرف‌های فلزی و سفالی و شیشه‌ای که از آن عصر باقی مانده است که مهارت و هنرمندی استادکاران ایرانی را نشان می‌دهد.

از محتوای لوحه‌های گلی کشف شده از خزانه تخت جمشید معلوم می‌شود که در زمان هخامنشیان کارگاه‌هایی وجود داشته که متعلق به شاه بودند و اشیاء و مواد خوراکی مورد نیاز کاخ شاهی را تولید می‌کرده‌اند. استادکاران و صنعتگرانی از سرتاسر قلمرو پهناور هخامنشی در این کارگاه‌ها مشغول کار بودند. شواهد و مدارک تاریخی دلالت بر رونق نسبی تولیدات

تصویر نمونه از مصنوعات و منسوجات دوره ساسانی

صنعت بافندگی به خصوص بافت پارچه‌های ابریشمی در آن زمان ترقی شایانی کرد. حکومت ساسانی با در اختیار گرفتن واردات ابریشم خام از چین و کوچاندن بافندگان ماهر از قلمرو روم در شام (سوریه) به ایران، کارگاه‌های بافندگی متعددی را در شوش، گندیشاپور و شوشتر ایجاد کرد. این کارگاه‌ها نوعی از پارچه‌های زربفت و ابریشمی را تولید می‌کردند که در جهان آن روز شهرت و مشتریان فراوان داشتند. حتی چین که خود پایه‌گذار صنعت ابریشم بود، پارچه‌های ابریشمی ایرانی را می‌خرید. چینیان تا قرن‌ها فنون تولید ابریشم را از مردم دیگر کشورها مخفی نگه داشتند، اما سرانجام ایرانیان و رومیان

توانستند به این فنون بی‌بیرند.

در دوره ساسانی نیز کارگاه‌های زیادی وجود داشت که متعلق به حکومت بود و کالاهای مورد نیاز شاه، دربار، ارتش و تشکیلات اداری را تأمین می‌کردند.

تجارت: در درس هفتم روابط تجاری ساکنان فلات ایران با یکدیگر و با همسایگانشان در بین‌النهرین و هندوستان، مطالعه و بررسی شد.

پس از شکل‌گیری حکومت قدرتمند توسط اقوام آریایی در ایران به خصوص در پی روی کار آمدن شهریار هخامنشیان، تجارت داخلی و خارجی ایران توسعه زیادی پیدا کرد.

فعالیت

به چهار گروه تقسیم شوید و با راهنمایی دبیر خود، هر گروه در باره تأثیر و نقش یکی از عوامل زیر بر گسترش تجارت در دوره هخامنشیان گفت و گو و استدلال کنید:
موقعیت جغرافیایی و وسعت قلمرو. ۲. راه‌ها و وسایل حمل و نقل. ۳. پول و اوزان. ۴. کشاورزی و صنعت.

داد و ستد بودند. بنادر خلیج فارس و نیز بنادر واقع در سواحل شرقی دریای مدیترانه از مراکز اصلی تجارت دریایی آن دوره محسوب می‌شدند.

در عهد هخامنشیان تجارت مانند گذشته، محدود و منحصر به اشیاء تجملی و گران‌قیمت نبود، بلکه شامل انواع مختلفی از مواد اولیه مانند فلزات و چوب، محصولات کشاورزی و دامی و تولیدات صنعتی می‌شد. بخش قابل توجهی از کالاهای تجاری را اجناس مورد نیازمندی‌های عموم مردم مانند اثاث منزل، ظروف آشپزخانه و مواد خوراکی تشکیل می‌داد.

شواهد باستان‌شناسی، لوحه‌های گلی و گزارش‌های مورخان یونانی، مخصوصاً هرودت، اطلاعات ارزشمندی در باره اوضاع تجاری در دوران سلسله هخامنشیان ارائه می‌دهند. این منابع از رشد بازرگانی میان شهرها و مناطق تحت فرمانروایی این سلسله خبر می‌دهند. پیدا شدن سکه‌های هخامنشی و مصنوعات نواحی تابعه این سلسله در سواحل رودهای دانوب و رُن در مرکز اروپا و سیلان در جنوب آسیا، نشانه‌ای از روابط برقراری روابط بازرگانی با سرزمین‌های دور است. در آن زمان شهر بابل در قلب امپراتوری هخامنشی، مرکز تجاری مهمی به شمار می‌رفت و تجارتخانه‌ها و بازرگانانی از سرزمین‌های مختلف در آنجا مشغول

اقلام عمده واردات و صادرات ایران در عصر باستان

صادرات	واردات
پارچه‌های زربافت و ابریشمی؛ قالی؛ ظروف نقره و مفرغ قلمزده؛ فیروزه؛ لاجورد؛ میوه خشک شده؛ پسته؛ زعفران؛ برنج؛ داروها و عطریات	هند: ادویه، عاج، طلا، چوب‌های قیمتی؛ چین: ابریشم، فولاد؛ یونان: زیتون؛ مصر، سوریه و فنیقیه: جواهرات، ظروف شیشه‌ای و پایروس

عمل می‌کرد. در زمان اشکانیان، ابریشم چین و ادویه هندوستان مشتریان زیادی در قلمرو روم داشت. بنابراین درآمد هنگفتی از حقوق گمرکی، عوارض حمل و نقل و راهداری نصیب حکومت اشکانی می‌شد. امپراتوری روم نخست در دوره اشکانی و سپس در عهد ساسانی، تلاش زیاد کرد که به طور مستقیم با هند و چین ارتباط تجاری برقرار نماید، اما اشکانیان و ساسانیان هوشمندانه مانع موفقیت رومیان شدند.

در دوران حکومت سلوکیان تجارت رونق گذشته را نداشت، از حجم مبادله کالاهای ارزان قیمت کاسته شد و در عوض اشیاء تجملی جای آنها را گرفت. با به قدرت رسیدن اشکانیان، بار دیگر جریان داد و ستد به خصوص بازرگانی خارجی رونق اساسی گرفت. یکی از عوامل مهم این رونق، برقراری روابط سیاسی و تجاری میان ایران و چین، و در پی آن گشایش جاده معروف ابریشم بود. ایران در آن دوره به عنوان یک واسطه تجاری بزرگ، میان چین و هند از یک سو و اروپا از سوی دیگر

تصویر نمونه ای از نشان‌ها و مهرهایی که بازرگانان برای داد و ستد استفاده می‌کردند. (موزه ملی ایران باستان)

هزینه‌های گوناگون، همواره نیازمند منابع درآمد پایدار و مطمئنی بودند در واقع اقتدار و استواری حکومت‌ها بستگی زیادی به منابع مالی و موجودی خزانه آنها داشت. در درس ۱۱ مطالعه کردید که یکی از اهداف اصلی شکل‌گیری تشکیلات اداری (نظام دیوانسالاری) در ایران باستان، رسیدگی به وضعیت دخل و خرج کشور و سامان دادن منابع درآمد و مخارج عمومی بود. به طور کلی عمده‌ترین منابع درآمد حکومت در ایران باستان عبارت بود از: انواع مالیات‌ها، شامل مالیات کشاورزی و دام، مالیات پیشه‌وران و مالیات سرانه؛ حقوق گمرکی، عوارض حمل و نقل و راهداری و حق بهره‌برداری از معادن و جنگل‌ها.

در دوران فرمانروایی ساسانیان، تجارت در مسیرهای زمینی و دریایی گسترش چشمگیری پیدا کرد و بازرگانان ایرانی در مناطق وسیعی از جهان آن روزگار از چین تا شرق آفریقا و مرکز اروپا، مشغول داد و ستد بودند. سکه‌های نقره ساسانی نیز در بیشتر این مناطق رایج و معتبر بود. ساسانیان به مراتب بیشتر از حکومت‌های پیشین بر کار تجارت نظارت می‌نمودند و قوانین و مقررات مربوط به خرید و فروش را اجرا می‌کردند.

درآمدها و مخارج

دولت‌های برای اداره قلمرو، حفظ قدرت و تأمین

کاوش: با استفاده از محتوا و منابع مندرج در نرم‌افزار بر فراز آسمان، در باره شیوه محاسبه و گردآوری مالیات بخش کشاورزی در ایران باستان و اهمیت آن در تأمین درآمدهای حکومت‌ها تحقیق کنید.

با توجه به محتوای این درس و درس‌های ۹ و ۱۰، چهار مورد از مخارج اساسی حکومت‌ها را در ایران باستان فهرست کنید.

لازم به توضیح است که وضعیت اقتصاد و معیشت ایران در دوران باستان همواره تحت تأثیر عوامل سیاسی، مدیریتی و اقلیمی بوده است. در زمان‌هایی که صلح، آرامش و امنیت حکمفرما بود و زمام‌دارانی لایق و کاردان حکومت می‌کردند، فعالیت‌های اقتصادی شرایط مطلوبی داشت و مردم با خیالی آسوده به کسب و کار می‌پرداختند و از حداقل امکانات رفاهی و معیشتی برخوردار بوده‌اند؛ اما در دورانی که حکومت مرکزی ضعیف و آشوب و ناامنی فراگیر می‌شد و یا دشمنان خارجی به ایران هجوم می‌آوردند، اوضاع و شرایط اقتصادی به هم می‌ریخت و رونق و آبادانی رخت بر می‌بست. عوامل طبیعی و اقلیمی به خصوص خشکسالی، سیل و طغیان رودخانه‌ها و تخریب سدها نیز گاهی بر وضعیت اقتصادی تأثیر منفی می‌گذاشت. گاهی نیز بروز بیماری‌های فراگیر و کشنده‌ای چون طاعون و وبا موجب مرگ و میر گسترده نیروی کار و در نتیجه رکود و اُفت تولید می‌شد.

پرسش‌های نمونه

- ۱- عوامل مؤثر بر رونق و شکوفایی کشاورزی ایران را در عصر باستان فهرست کنید.
- ۲- چرا حکومت‌ها در ایران باستان به راه‌ها و وسایل حمل و نقل اهمیت زیادی می‌دادند؟
- ۳- سه مورد از اقدامات مهم داریوش اول هخامنشی را که بر وضعیت اقتصادی اثر گذاشت، فهرست کنید.
- ۴- به نظر شما چرا اشکانیان و ساسانیان مانع از روابط مستقیم تجاری میان روم با هند و چین می‌شدند؟
- ۵- عوامل مؤثر بر وضعیت اقتصاد و معیشت ایران در دوران باستان را تجزیه و تحلیل نمایید.